

Horváth Gyula (szerk.): Székelyföld. Kárpát-medence régiói 1. Budapest–Pécs, Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja és Dialóg Campus Kiadó, 2003, 458 p.

Európa fejlődésében a térnek mindig kitüntetett szerepe volt. A kontinens különböző térségeit behálózó és az azokat egybekapcsoló gazdasági tevékenységek telepítési feltételeitől függően, hosszú fejlődési ciklusok alatt a dinamikus régiók geográfiai elhelyezkedése folyamatosan változott. Az ókori dél-európai városállamokból a reneszánsz közép-italiai kis köztársaságokat érintve az ipari forradalom korszakában Északnyugat-Európáig számtalan régió játszott centrumszerepet az európai fejlődésben.

Másfél évtizeddel a vasfüggöny lehullása után a Kárpát-medencében nagyon markáns területi egyenlőtlenségek alakultak ki. Az államszocializmus regionális és településpolitikájának ideológiája és az ebből fakadó célkitűzések (az arányos fejlesztés, a falu és a város közti civilizációs különbségek mérséklése, az ingyenes vagy az erősen támogatott társadalmi juttatások térben egyenletes elosztása) alapjukat veszítették, a piacgazdaság kialakulóban levő erői újabb differenciálódást indítottak el. A decentralizált társadalmirányítási modell és a kiépülő piacgazdaság mechanizmusai felértékelték a helyi és regionális sajátosságokat, minek következtében megerősödött a térségi gondolkodás (a regionalizmus) szerepe.

E forradalmian új környezetben a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja munkatársai az elsők közt tudatosították, hogy a társadalmat befolyásoló döntéseket – szakítva az évszázados hagyományokkal – tudományosan kidolgozott és rendszerezett elméleti és empirikus kutatásoknak kell megalapozniuk. Foglalkozni kell a társadalmi-gazdasági átmenet regionális folyamataival, azok sajátosságaival és hatásainak számbavételével, különös tekintettel

a térség etnikai és kulturális sokszínűségéből adódó sajátosságokra. E felismerést tett követte, s az MTA Regionális Kutatások Központja egy új, több részből álló könyvsorozatot indított útjára „A Kárpát-medence régiói” címmel, melynek stratégiai célja a Kárpát-medence gazdasági, települési és társadalmi átalakulásának, megújulásának összehasonlító és regionális vizsgálata, az eredmények értékelése az európai összefüggések alapján. A sorozat szerkesztője Horváth Gyula, az MTA doktora, egyetemi tanár, az MTA Regionális Kutatások Központjának főigazgatója, az Academia Europaea tagja.

A kutatási kezdeményezést nem a történelmi nosztalgia, hanem a jövő építése hívta életre. Annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy milyen úton tudna Kárpát-medence európai nagyrégióvá kibontakozni az itteni életet oly nagymértékben jellemző érzelmi akadályok, az erős állami centralizáció lassú oldódása, a látványos fejlődés csekély esélye ellenére.

Az MTA Regionális Kutatások Központjának munkatársai „A Kárpát-medence régiói” kutatási programjukkal két feladatot vállaltak el. Egyrészt annak vizsgálatát, hogy a Kárpát-medence integrálódhat-e európai gazdasági nagytérséggé, előnyére fordítva Európa nagy történelmi régiói közötti köztes elhelyezkedését; a másik pedig a regionális tudomány módszereinek és alkalmazásának elterjesztését a határon túli magyar tudományosság körében.

A kutatási program távlati célja, hogy a kutatási eredményeket közreadó „A Kárpát-medence régiói” könyvsorozat az itteni államok uniós tagságának következtében a évszázadok során formálódott integrációs kapcsolatainak modern formába történő újjászerveződésénél hasznos szakkönyve legyen a regionális tudomány iránt érdeklő nagyközönség számára.

„A Kárpát-medencei régiók” könyvsorozat első kötete „Székelyföld” címmel jelent meg, s a mai Hargita, Kovászna és Maros megyék alkotta téregység fejlesztési adottságait, a gazdasági fejlődés társadalom- és gazdaságpolitikai feltételeit, a területi integráció központjait és tengelyeit mutatja be a regionális tudomány eszközrendszerének segítségével. A kötet az egyes megyékben dolgozó fiatal magyar szakemberek s magyaror-

szági kutatók közös munkájának eredményeképpen látott napvilágot az MTA Regionális Kutatások Központja gondozásában 2003 őszén. A regionális kutatásokat anyagilag az Új Kézfogás Közalapítvány támogatta, tizenhárom fiatal székelyföldi szakembernek egy évig ösztöndíjat folyósított.

A mindössze néhány hónapja megjelent „Székelyföld” monográfia iránt nagy érdeklődést mutattak a román területfejlesztési szakma képviselői is, aminek következtében a kötet román nyelvű kiadása is már folyamatban van.

A „Székelyföld” c. monográfia fejezetei hasznos, tudományos támpontokat nyújtanak a mikro-és mezoregiók fejlesztési politikájának kidolgozásához, a regionális területfejlesztési koncepciók és programok megalapozásához, összetett érvanyagot szolgáltatnak az EU-s alapok felhasználásához, a támogatások optimális fogadási feltételeinek kidolgozásához, valamint az ott élő magyarság lehetséges közvetítő szerepe által elősegítheti a társadalmi béke kialakulását mind Székelyföldön, mind az egész közép-európai térben.

A továbbiakban pedig a „Székelyföld” c. monográfia fejezeteit adom közre, mely összeállításánál az volt a szándék, hogy a kötet pótolhatatlan segítséget nyújtson ahhoz, hogy az érintett régió felkészülten kapcsolódhasson az európai területfejlesztési programokhoz, módszertani segítséget nyújtson más térségek fejlesztési koncepciói megalapozásához, és ajánlásokat fogalmazzon meg a román regionális politika EU-kompatibilitásának erősítése érdekében.

A Székelyföld c. monográfia tartalma

I. Fejezet - Történeti áttekintés

1. A székelyek eredettörténete
2. A székely közigazgatási rendszer és autonómia történeti változásai
3. Lassú polgárosodás
4. Városfejlődés a Székelyföldön
5. A Székelyföld gazdasága és társadalmi a dualizmus korában
 - 5.1. Termelő ágazatok
 - 5.2. A pénzintézetek gazdaságfejlesztő hatása
 - 5.3. A vasúthálózat kiépülése

5.4. Társadalmi, szociális problémák, kívándorlás

6. A modernizáció esélyei és buktatói
7. A Székelyföld a román közigazgatási rendszerben

II. Fejezet - A Székelyföld térszerkezete

1. A Székelyföld földrajzi helyzete, szerkezeti tagolása
2. A székelyföldi településállomány
3. Kistájak (kistérségek)
3.1. Közép-Kelet Maros megye kistájai
3.2. Hargita megye kistájai
3.3. Kovászna megye kistájai
4. Faluhálózat
5. Városhálózat
6. Vonzáskörzetek

III. Fejezet - Néesség, munkaerőpiac

1. A Székelyföld népessége
2. A népesség nemzetiségi és vallási összetétele
3. Népségvándorlás
4. A munkaerőpiac helyzete
4.1. Gazdasági aktivitás és foglalkozási átreyegződés
4.2. Munkanélküliség

IV. Fejezet - Természeti erőforrások, a környezet állapota

1. A Székelyföld természeti erőforrásai
1.1 Termőföld
1.2. Ásványkincsek
1.3. Iszapok és gyógytőzegek
1.4. Szolfatára típusú gázömlések
1.5. Ásványvízforrások a Székelyföldön
1.6. Víz
1.7. Élővilág
2. Védett természeti értékek
3. A környezet állapota
3.1. A levegő minősége
3.2. A vizek állapota
3.3. A talaj szennyeződése
3.4. Hulladékgyűjtés
3.5. Zajterhelés

V. Fejezet - Mező- és erdőgazdaság

1. Művelési szerkezet
2. Birtok- és üzemszerkezet, földminőség
3. Mezőgazdasági termelés
3.1. Növénytermesztés
3.2. Állattenyésztés
4. Agrár foglalkoztatottság
5. Az alkalmazott technológia és a gépesítés lehetőségei

6. Mezőgazdasági támogatások

7. Erdőgazdaság
7.1. A közbirtokosság
7.2. A székelyföldi erdővagyon jövője
7.3. Az erdők összetétele

VI. Fejezet - IPARI terek és vállalkozások

1. Általános helyzetkép
1.1. Az iparosítás útja
1.2. A piacgazdaság hatása
1.3. A külföldi működőtőke-befektetések
1.4. Válságtérségek
2. Feldolgozóipar
2.1. Textilipar
2.2. Fa-, bútort- és fűrészipar
2.3. Nyomdaipar
2.4. Vegyipar
2.5. Csomagolóanyag-ipar
2.6. Élelmiszeripar
3. Kitermelőipar
4. Magángazdaság és vállalkozások
5. Tervek új iparszervezési formákra

VII. Fejezet - Piaci szolgáltatások

1. Kereskedelem
2. Pénzügyi szolgáltatások
3. Lakossági infrastruktúra

VIII. Fejezet - Turizmus

1. A turizmus tényezői
1.1. Attrakciók
1.2. Ásványvizek, gyógyturizmus
1.3. Hótakaró, hegyvidéki domborzat, téli sportok
1.4. Természeti tájak, aktív és kalandturizmus
1.5. Kulturális és örökségturizmus
2. Turisztikai infrastruktúra és szolgáltatás-kínálat
3. A turizmus keresleti mutatói
4. A turizmus SWOT-analízise

IX. Fejezet - Közlekedés és távközlés

1. Közlekedés-földrajzi helyzet és a modern közlekedési hálózat kialakulása
2. Vasúti közlekedés
3. Közúti közlekedés
4. Légi közlekedés
5. A belföldi közlekedési kapcsolatok főbb viszonylatai
5.1. Interregionális kapcsolatok
5.2. Vonzáskörzeti közlekedés
5.3. Helyi-városi közlekedés
6. A Székelyföld közlekedési helyzetének jövőbeli alakulása
7. Távkozlés

- 7.1. Vezetékes telefonszolgáltatás
- 7.2. Mobiltelefon-szolgáltatás
- 7.3. Hagományos postai szolgáltatások

X. Fejezet - HUMÁN szolgáltatások

1. Közoktatás
2. Felsőfokú oktatási intézmények
3. Kutatás – fejlesztés
4. Az egészségügyi ellátás rendszere

XI. Fejezet - A kulturális örökség védelme, a kulturális ipar alapjai

1. A kultúra területfejlesztő ereje
2. A kulturális örökség védelme
3. Közművelődés
- 3.1. Az EMKE és a civil szervezetek szerepe
- 3.2. Színházak
- 3.3. Népitánc-együttesek
- 3.4. Könyvkiadók
- 3.5. Könyvtárak
- 3.6. Filmszínházak
- 3.7. Múzeumok, gyűjtemények
- 3.8. Amatőr művészeti mozgalom
4. A „Székelyföld imázs”
5. A kulturális örökség menedzsmentje
6. Kulturális turizmus
7. A székelyföldi kollektív és a „széki” regionális identitás változása

XII. Fejezet - A Székelyföld közigazgatása

1. A romániai területi igazgatás keretei
2. Az önkormányzatok működésének nehézségei
3. A Székelyföld közigazgatási egységei

XIII. Fejezet - Önkormányzati finanszírozás

1. Románia államháztartása
2. Az önkormányzatok pénzügyi szabályozása
3. A Székelyföld költségvetési bevételei
4. A helyi költségvetés bevételei
5. Az önkormányzatok kiadásai

XIV. Fejezet - A Székelyföld fejlesztésének gazdaság- és társadalompolitikai keretei

1. A székely kérdés
2. A Székelyföld, mint régió
3. A romániai területfejlesztési politika
- 3.1. Történeti előzmények
- 3.2. Területi politika a rendszerváltozás után
- 3.3. Régiók a területfejlesztési politikában
4. A Székelyföld a romániai gazdasági térben
5. Modernizációs feladatok
6. A fejlesztési politika egyéb tényezői
7. A Székelyföld fejlesztési régió kérdése

XV. Fejezet - A Székelyföld fejlesztési stratégiájának elemei

Stratégiai célok

- 1.1. Régiószervezés, intézményépítés
- 1.2. A régió nemzetközi közvetítő szerepének erősítése és kiaknázása
- 1.3. A gazdaság versenyképességének javítása
- 1.4. A lakosság életminőségének javítása
2. A Székelyföld stratégiai fejlesztési céljai megvalósításának lehetséges térbeli keretei

A Kárpát - medence regionális sajátosságait bemutató monográfiatorozat következő kötete, mely Dél-Szlovákiát fogja bemutatni, már előszerkesztés alatt áll. Megjelenése 2004 őszére várható.

Lelkes Gábor

Barbara Coudenhove-Kalergi – Oliver Rathkolb (Hg): Die Beneš-Dekrete. Wien, Czernin Verlag 2002, 223 p.

A napjainkban egyre aktuálisabbá váló témát feldolgozó kötet címe arra a mintegy 140 jogszabályra utal, amelyeket Eduard Beneš, a Csehszlovák Köztársaság 1938-ban lemondott elnöke, a háború alatti londoni emigráció vezetőjeként, majd hazatérése után a köztársaság elnökeként 1945-1948 között alkotott. A hazatérés előtt, illetve az új törvényhozó testület háború utáni megalakulása előtt alkotott törvényeket a Csehszlovák Nemzetgyűlés 1946-ban visszamenőleg erősítette meg. Nem véletlen, hogy a kérdésről napjainkban is számos kötet, rövidebb-hosszabb tanulmány, vagy publicisztikai írás lát napvilágot. Nem csak történészek, politológusok és jogi szakírók fejtik ki álláspontjukat, de a politikusok is gyakran nyilatkoznak a témáról, sőt az EU bővítése kapcsán is felmerül az említett jogszabályok kérdése. Ezekről két egymástól teljesen eltérő és egymással ellentétes nézet alakult ki. Az itt ismertetett kötet egyik tanulmányának szerzője, Rainer Münz, a berlini Humboldt Egyetem professzora fogalmazta meg igen kézzel foghatóan a cseh és német álláspont lényegét a második világháború befejezését követő események kapcsán. A történelmileg levezet-